

A.J. Smits

Stavenisse
door storm en vloed
verwoest

TWEEDE - HERZIENE - DRUK

DEN HERTOG B.V. - HOUTEN

Smits, A.J.

Stavenisse door storm en vloed verwoest / A.J. Smits. - Houten : Den Hertog. - Ill.

1e dr.: Dordrecht : Van den Tol, 1956.

ISBN 90-331-0939-5

NUGI 480

Trefw.: watersnoodramp (1953) / Stavenisse ; geschiedenis ; 1953.

Inhoud

Woord vooraf	7
1. Stavenisse door de eeuwen heen	9
2. Een gedenkwaardige kerkdienst	15
3. Tot die dag	19
4. In angst en nood	21
5. Toen het licht werd . . . zondagmorgen	31
6. In het oordeel omgekomen	42
7. Huis en hof verlaten	49
8. Een onbeschrijfelijk gezicht	61
9. En toen werden wij uiteengedreven	71
10. Opdat wij niet vergeten	77
11. En . . . dit was het laatste	87
12. Na drie jaar	91
Verantwoording van de foto's	93

1e druk 1956 (J.P. van den Tol)

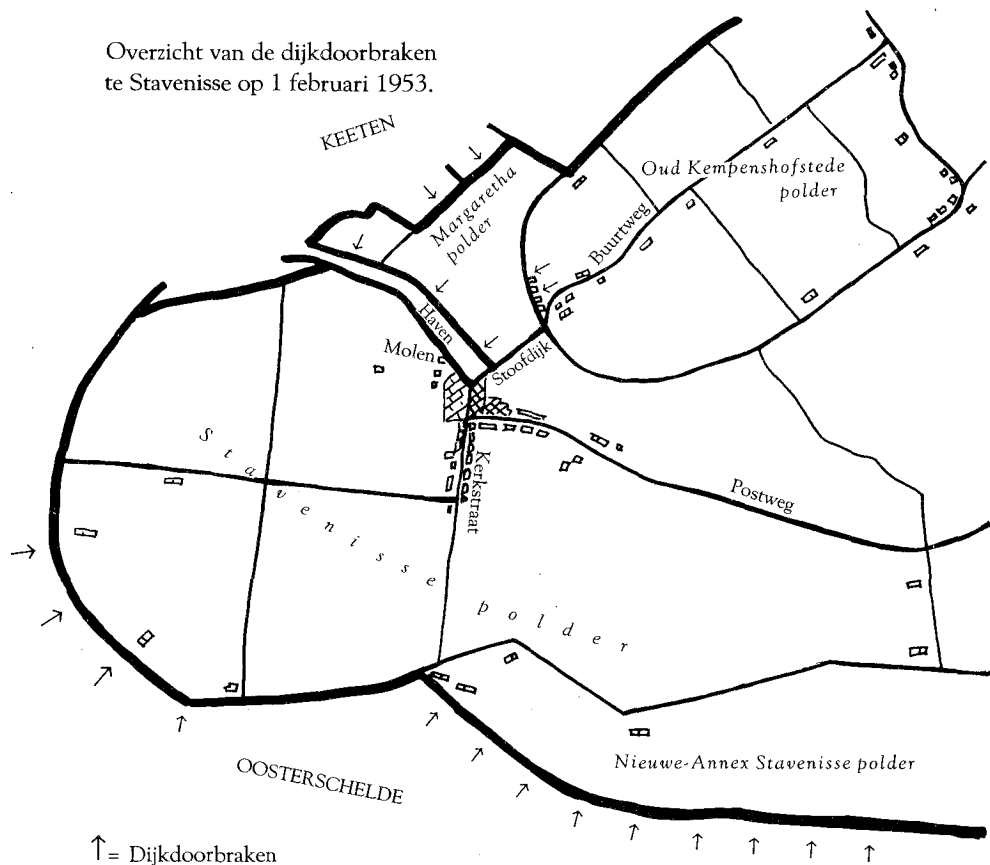
2e druk 1993 (Den Hertog B.V.)

© 1993 Den Hertog B.V., Houten

ISBN 90 331 0939 5

Overzicht van de dijkdoorbraken te Stavenisse op 1 februari 1953.

Woord vooraf

Op de volgende bladzijden hebben wij getracht de lezers iets te vertellen over de watervloed van 1 februari 1953.

Hierbij hebben wij ons beperkt tot hetgeen ons dorp te verduren kreeg tijdens die bange dagen, vooral ook, om ons zelf niet te laten verleiden tot onware voorstellingen.

Uiteraard hebben wij datgene beschreven, wat binnen onze gezichtskring waarneembaar was.

De februari-vloed was een te ontzaglijk gebeuren om er allerlei romantische bespiegelingen in te verweven, zoals wel gebeurd is. Intussen hebben andere gebeurtenissen op het wereldtoneel de nationale ramp op de achtergrond gedrongen.

Sinds overoude tijden hebben velen zich gezet, om bijzondere gebeurtenissen in betrekking tot vaderland en volk op schrift te stellen.

Enerzijds hadden zij de bedoeling om zaken van bijzondere aard aan de vergetelheid te ontrukken, aan de andere zijde hadden zij tot doel op te wekken tot het herdenken van Gods daden.

Voor elk christenbelijder zal het toch vaststaan, dat de historie niet los te denken is van een almachtig God, Die alle dingen op Zijn tijd en wijze bestuurt en laat komen.

En zeer zeker is de februari-vloed een bijzondere gebeurtenis, die waard is herdacht te worden.

Om die reden hebben wij een zwakke poging gedaan om de omstandigheden en voorvallen, vóór en tijdens de rampdagen, voor vergetelheid te behoeden.

Wij hebben slechts hier en daar een greep gedaan; alles uitvoerig te verhalen zou ondoenlijk zijn. De belevenissen van sommige mensen tijdens de rampdagen te beschrijven, zou op zichzelf al een boekdeel vullen.

Wanneer de lezers met dit eenvoudig en beknopt verhaal genoeg willen nemen, zal ik mijn pogen beloond achten.

Stavenisse, 4 mei 1956

A.J. Smits

Bij de tweede druk

Dit boekje werd drie jaren na de watervloed van 1 februari 1953 geschreven, toen de herinnering aan die bange nacht, die zoveel schrijnende wonden achterliet, nog zo kort geleden scheen. Intussen zijn bijna veertig jaren verlopen en velen die met ons in de ramp gespaard bleven, zijn niet meer.

Hoewel de herinnering bij hen die de ramp hebben meegemaakt wat vervaagd mag zijn, is het opvallend hoe dikwijls er nog met ontroering verteld wordt over hetgeen men heeft meegemaakt. Het bijzondere hierbij is, dat ieder zijn eigen verhaal heeft, zoals dat persoonlijk ondervonden is. Ook bij de jongere generatie vindt men een luisterend oor als er over de ramp verteld wordt. Aan het verzoek van de uitgever om dit boekje als een herdenkingsuitgave opnieuw te doen verschijnen, wilde ik gaarne meewerken.

Na zoveel jaren bleek het nodig hier en daar iets te wijzigen en aan te vullen. Hoofdstuk 10 is uitgebreid, vervolgens is een nieuw hoofdstuk toegevoegd, dat iets vertelt over de herdenkingsdienst en de herbegrafenis.

Boven het laatste hoofdstuk zou nu moeten staan – Na veertig jaren -. Schreven we toen, dat na drie jaren heel veel veranderd was – niemand had toen kunnen denken dat er op zo'n grote schaal veranderd en vernieuwd zou worden. Op materieel, maatschappelijk en levensbeschouwelijk gebied, leven we nu in een heel andere tijd.

Om de lezers van nu iets te laten proeven van de gevoelens en de levenssfeer van de mensen tijdens en na de ramp, hebben we het slothoofdstuk onveranderd gelaten.

Wij wensen dat dit verhaal ook na veertig jaren dienen mag tot stille meditatie, tot herinnering aan omgekomen dierbaren en tot dankbaarheid van hen die gespaard werden.

Stavenisse, 3 januari 1993

A.J. Smits

1. Stavenisse door de eeuwen heen

Onder de vele dorpjes die over de Zeeuwse eilanden verspreid liggen, neemt Stavenisse, gelegen op de kop van het eiland Tholen, een bescheiden plaats in. Bescheiden wat haar omvang betreft: haar oppervlakte beslaat nog geen duizend hectare. Evenzo haar inwonertal, dat in 1952 ongeveer 1750 zielen telde. Haar ligging is eveneens bescheiden. Immers, geen spoor- of grote verkeerswegen bevinden zich in haar omgeving, wat trouwens in een aan drie zijden door het water omspoeld gebied bijna niet mogelijk is.

Vandaar dan ook de landelijke rust, die men bij een bezoek aan deze gemeente bemerkt. Wanneer de straatweg vanuit Tholen gevolgd wordt, door de verschillende dorpen, valt het vooral de vreemdeling op dat men als het ware een eindpunt tegemoet gaat. Zo is het de eeuwen door geweest; haar vroegere bewoners leefden hier stil en eenvoudig en hoevelen waren er vroeger die weinig of nooit het eiland waren afgeweest. Men wist niet anders en had geen behoefte zijn geboortestreek te verlaten en zorgde er angstvallig voor niet in zijn landelijke rust en eenvoud gestoord te worden. Zo volgden de geslachten elkaar op, in het wisselen der eeuwen.

Bijzondere gebeurtenissen vielen er niet voor, hoewel kerkelijke en politieke verwickelingen in ons land ook hier hun invloed deden gelden. Maar zoals over het algemeen in Zeeland, levend naar het gereformeerd beginsel en aanhankelijk aan het Oranjehuis, zo was het ook hier, men liet zich niet door allerlei staatstroebelen in beroering brengen. Of het moest zijn in 1787, toen nagenoeg de gehele boerenbevolking van het eiland optrok om de Thoolse patriotten te straffen, waardoor in die stad een verschrikkelijke wanorde werd aangericht en ook in de dorpen alles in rep en roer kwam en de rust niet weinig werd verstoord. Hoe heetgebakerd de geesten toen waren, bleek op 4 augustus 1787, toen op Stavenisse een rijtuig met patriottische heren kwam dat naar Duiveland overgezet moest worden. Toen de

inzittenden op de Voorstraat uitstapten en een woning binnengingen, liep het hele dorp te hoop. Men eiste dat de heren naar buiten kwamen en zo spoedig mogelijk zouden vertrekken. De heren talmde zeker wat lang, want met het werpen van een steen door de ruiten werd de eis kracht bijgezet.

Hoewel liefde tot het Oranjehuis de ondergrond was bij deze bewegingen, toch bleek hieruit, dat de staatkundige gebeurtenissen niet zonder meer aan de eenvoudige dorpelingen voorbijgingen.

Als wij teruggaan in de geschiedenis van Stavenisse, zien we dat het een der oudste delen van het Zeeuwse gewest uitmaakt. Het wordt in oude bescheiden voor de eerste maal in 1206 genoemd als een afzonderlijk eiland, waarop, volgens de geschiedschrijver Boxhorn, vier dorpen en een kasteel "Huis ter Doest" voorkwamen, waarvan Stavenisse, (ook genoemd Stavnesse of Staafnesse) het voornaamste was. Dit oude eiland heeft ontzettend veel van het water te verduren gehad. In 1304 vloeide het gehele eiland zelfs onder en hoewel het grootste gedeelte al spoedig weer bedijkt werd, bleef een ander deel, het Oudeland genaamd, tot 1391 drijven. Toen werd aan Bruijnsteen van Herwijnen vergunning verleend tot het opnieuw indijken van deze polder.

In 1419 werden door Albrecht van Arnemuiden, Willem van Heenvliet en Lieven Waddenszoon, de schorren, die Oud-Kempenshofstede vormen, ter bedijking uitgegeven. Deze polder vormde toen een afzonderlijk eilandje, waartegen kort daarna Moggershil werd aangedijkt.

Het eigenlijke eiland Stavenisse lag hiervan gescheiden door een brede zee-arm, "de Kamer", waarvan het zogenaamde Oude Gat een overblijfsel is.

Door de Cosmus- en Damianusvloed van 27 september 1509 liep het eiland onder en werden haar dijken aan de westkust zo zeer beschadigd, dat men van herbedijking afzag.

Men kan zich voorstellen, hoe ontmoedigd de nog overgebleven bewoners geweest moeten zijn bij de aanblik van hun overstroomde landen, waarop zij geboren en opgegroeid waren en waar hun voorouders al hof en huis hadden bewoond. Die

geboortegrond, die voor de landman alles is, waarop hij met zijn nijvere handen zich een bestaan had verkregen, dat alles was nu een prooi van de golven, zover het oog reikte één onafzienbare watervlakte, waarboven nog lange tijd daarna de daken van de huizen en van een eenvoudige kerk als stille getuigen uitstaken. Hoe zwaar zal het de ongelukkigen gevallen zijn, zelfs de troosteloze aanblik van het water te verlaten, waaronder zoveel dierbare herinneringen bedolven waren en waar zij hun geliefde doden hadden begraven rond de kerk. Want ook dit plekje was zelfs niet gespaard. Ja, deze plaats moesten zij voorgoed verlaten; zij bood immers geen gelegenheid meer voor menselijke bewoning, de zee had hier haar verwoestend werk gedaan. Zolang er nog een muur van huis of hof stand hield, bruisten haar golven er tegenaan, totdat alles in puin gevallen was. Lange tijd hoorde men in Zeeland dit tweeregelig versje neuriën:

Als men Stavenisse zag declineren tot niet,
Sanck Zeelant een zo harden liet.

Zo bleef er van het eens zo vruchtbare en welvarende gebied niets anders over dan uitgestrekte schorren met talrijke vlieten en kreken doorsneden, waar slechts het gekrijs van een troep vogels de sombere stilte verbrak.

Jaar en dag verstreek over het getroffen gebied. Grote gebeurtenissen hadden zich ondertussen in ons vaderland afgespeeld, een bloedige krijg, die tachtig jaar zou duren, was ontbrand. Duizenden waren omgebracht door beulshanden, terwille van het geloof. En nog eens duizenden waren het land uitgevlucht, uit vrees voor de wrede tiran Alva, die door de Spaanse koning was gezonden tot herstelling van de roomse hiërarchie. Maar ondanks zijn vreeslijk woeden, brak de evangeliewaarheid door en werd haar licht, dat eeuwen onder de korenmaat verborgen was geweest, op de kandelaar geplaatst, in zulk een klaarheid, dat over de ganse wereld gezien werd, dat het beginsel van Gods wet de grondzuil van onze staat was.

Nog altijd bood het ondergevlode gebied van Stavenisse dezelfde treurige aanblik, echter had de gesteldheid van de

schorren een geheel ander aanzien gekregen. Door het gedurig werken van eb en vloed, had er een dusdanige verandering plaatsgehad dat belangrijke geulen en vlieten volgeslibd waren en het verdrongen eiland zelfs met een nieuwe kleilaag overdekt was.

In 1599 ging men dan ook over tot inpoldering van de tegenwoordige Stavenissepolder, die zowel een belangrijk gedeelte van het oude eiland, alsook nieuw ontstane schorren omvatte. Wel moest een gedeelte van het oude eiland voor altijd aan de zee worden prijsgegeven.

Door de ambachtsheer werd tien gemeten land afgezonderd, waarop de kerk gebouwd werd. Verder kon ieder naar behoefte hierop bouwen, tegen betaling van erfpacht (een gemet is een oppervlaktemaat iets minder dan een halve hectare). Zodoende werd dus de grondslag gelegd van het tegenwoordige Stavenisse. In 1616 ontving zij haar eerste predikant, David Arondeaux, zoon van de Vlissingse predikant van dezelfde naam. Twee jaar later, in 1618, werd een eenvoudige kerk gebouwd.

Hoewel lange tijd na de bedijking het dorp bescheiden van omvang bleef, kwam het van lieverlede tot uitbreiding. Vooral toen de heerlijkheid in bezit kwam van het geslacht Van Tuyl van Serooskerken, geraakte het tot opbloei, mede als gevolg van het schenken van uitgebreide keuren en wetten. De welvaart kwam ook hierin tot uiting, dat het dorp een eigen baljuw en schout kreeg.

Jonkheer Jeronimus van Tuyl van Serooskerken, een bekend lid van dit geslacht, verbleef graag op het slot te Stavenisse en heeft veel gedaan om de welvaart te bevorderen. In 1669 overleed hij te Veere. Zijn gebeente werd in de kerk te Stavenisse begraven, waar ter zijner gedachtenis een sierlijke marmeren graftombe werd opgericht, een kunstwerk van de bekende Rombout Verhulst.

Door de genoemde edelman werd in 1656 de Margarethapolder ingedijkt. Hierdoor kwam de natuurlijke verbinding van het dorp met de zee te vervallen, doordat het zogenaamde Oude Gat door deze bedijking werd afgedamd.

Omdat het bezit van een haven in een afgesloten gebied noodzakelijk was, werden er plannen ontworpen om tot het graven van een nieuwe haven te komen. Deze plannen werden, na enige onderhandelingen met de aangrenzende dijkbesturen over kosten en onderhoud, uitgevoerd. De Margarethapolder ontleent haar naam aan de echtgenote van de bedijker, Margaretha Huyssen.

In 1731 werd het laatste gedeelte van de tegenwoordige gemeente ingedijkt; de Nieuwe annex Stavenissepolder, waarvan de gronden aan de zuidzijde langs de Oosterschelde zijn gelegen. Wie de bedijker van deze polder geweest is, vermeldt de historie niet.

Zo was Stavenisse dan, in 1509 geheel door het water verzwolgen, grotendeels weer herdijkt. Een groot gedeelte van het verdrongen land ligt echter voor altijd onder het Scheldewater bedolven, wat bij een aandachtige beschouwing van de vooroevers aan de westzijde nog is op te merken. Bij lage waterstand kan men hier en daar nog restanten van vroegere bewoning vinden.

L.J. Potappel (1882-1953), de bekende voorganger van de Oud Gereformeerde Gemeente te Stavenisse.

2. Een gedenkwaardige kerkdienst

Zondag 25 januari 1953 was een gure winterdag. Hoewel het reeds in december van het voorgaande jaar gevoren had en de wereld onder een sneeuwkleed bedekt had gelegen en alles er op scheen te wijzen dat er een strenge winter voor de deur stond, was geen van de voorspellingen uitgekomen.

Januari had zich gekenmerkt als een sombere, mistige maand. Op bijzondere wijze zelfs, dagen aaneen was de zon niet zichtbaar geweest en hadden zware nevels, die in dit jaargetijde niet veel voorkomen, dorpen en velden in een floers gehuld, zodat de anders zo schone vergezichten over de Zeeuwse landen en wateren aan het oog ontrokken waren.

Het was of de sombere stilte in de natuur zich aan de mensen had meegedeeld en haar stempel op het dagelijks leven drukte. De arbeid op de velden, die in winterse rust lagen, riep niemand, zodat de meeste mensen hun tijd binnenshuis doorbrachten. Waar anders op vaste plaatsen bij de haven een groepje mannen bijeen was, om de dingen van de dag te bespreken, was het nu stil.

Het laden of lossen van schepen, dat anders altijd belangstelling trok, was nu niet te zien. Geen ander beroep, waar de mist zo tot werkeloosheid dwingt, dan het schippersvak. Op het oog lag het dorp in stille rust; de dagen regen zich aaneen en de landman maakte reeds plannen voor het komende voorjaar. Wanneer de natuur tot nieuw leven opbloeit, komt ook voor hem de drukte, als alles weer ingezaaid moet worden. Van de grond moet men het hier hebben, daar hangt het bestaan en het dagelijks brood vanaf, hoewel Eén het moet zegenen. De mensen weten nog wel, dat niemand het in zijn hand heeft groei en wasdom te geven. Eén is er Die het vruchtbaar maakt.

Maar geen aardse gedachten mochten de zinnen afleiden, want het was de avond van een aan God gewijde dag. Het gelui van de klok riep de mensen op, zich rond Zijn Woord te scharen. Veel deuren werden geopend, de bewoners gaven aan de roep gehoor.

Het was niet de klok die riep, maar de Heere Zelf sprak: "Gedenkt de sabbatdag, dat gij dien heiligt." Ieder wist het, het was plicht om naar de kerk te gaan. Het was altijd zo geweest. Van geslacht op geslacht was het gewoonte geworden. Slechts weinigen gingen om een meer gegronde oorzaak!

We bevonden ons tussen de schare kerkgangers en zaten neer zoals anders, of niet? Was er niet een onbestemd gevoel? Een drukkend iets, dat zich niet verklaren liet? Men meende het al te weten: de voorganger zou binnenkomen en er zou een predikatie gelezen worden in verband met de achterliggende feestdagen. Men was gewoon die gebeurtenissen uit de Schrift, onder andere over Simeon en Anna de profetes, in herinnering te houden. Maar nee, 't was toch niet zo! Toen de voorganger, ouderling J.W. Slager (de latere predikant), de tekst aflas, was het uit Psalm 119:120: "Het haar mijns vleses is te berge gerezen van verschrikking voor U, en ik heb gevreesd voor Uw oordelen." Dat was wel wat bijzonders: op deze tijd een biddagpreek van vader Smytegelt.

Met meer dan gewone aandacht werd het voorlezen van deze ernstige stof aangehoord. Het sprak een ieder, hoofd voor hoofd aan, deze bedreiging van de God des Hemels tegen een zondig en afwijkend volk. Zijn grote lankmoedigheid werd voorgesteld, daarbij het vele goede ons nog geschonken al tijden achtereen en bovenal de gereformeerde waarheid.

"Wat drukt ons? Gods toorn is in de vrede over het land ontstoken. Het is of overal een vloek op ligt: de zegen gaat overal uit weg."

"Wat dreigt er, zo God het niet verhoedt? Een ganse vernieling, dat God ook onze dijken zal doen doorbreken. Zo gij u niet bekeert, zegt God, gij zult allen desgelijks vergaan. Het hangt ook ons boven het hoofd."

"Weet gij wat ons dreigt? Een algehele ondergang. Waarom? Wel, de zonden wassen steeds meer aan onder de zegeningen en onder de slagen en dat wij onder de zegeningen nog niet beteren. En daar is geen waarschijnlijkheid, dat wij het belijden zullen of dat wij ons zullen bekeren. Daar het zo staat, staat de bezem des verderfs daar niet gereed?"

Zo hoorden de mensen de woorden van die oude boetgezant Smytegelt aan. Wat heeft dat alles toch te beduiden? vroeg ieder zich af. Aan de gezichten van de toehoorders was te zien dat men luisterde met beklemden harten.

Maar meer nog, na de predikatie richtte ouderling Slager nog een vermanend woord tot de gemeente. En toen zei hij dat hij er die avond van Godswege toe gedrongen was, deze preek te lezen. Waarom en waartoe dat wist hij niet. Hij was ook niet geroepen te profeteren, maar de indrukken Gods op zijn ziel deden het hem gevoelen, dat er wat te gebeuren stond. Hij moest het de gemeente zeggen, dat het oordeel Gods zeer nabij was en zeer vreselijk zou zijn. Wat het wezen zou of hoe het zou komen, dat liet de Heere verborgen, dat werd zelfs Zijn volk niet geopenbaard. Het was een verzegeld oordeel, dat nochtans gewis zou komen. Daarom moest er die avond nog een ernstig en aandringend vermaan gehoord worden, misschien voor velen de laatste keer. Niemand was zich dat op die ogenblikken bewust, maar het is helaas gebleken.

Ach ja, onder de ernst van het ogenblik nam men het aan, immers al jarenlang was er gewaarschuwd en hadden de dreigementen des hemels geklonken. Men was dat gewoon. Toch was dit anders, zo'n nadrukkelijke aankondiging van het oordeel deed de mensen schrikken en beven.

Toen de nazang werd aangeheven, zongen velen niet mee, de gedachten hielden de mensen bezig met hetgeen er toch boven hun hoofd hing.

En niemand wist het, ook de voorganger niet, toen hij Psalm 119:60 aanhief:

Als schuim verwerpt Gij al de booz' onvroet;
Dies hebb' ik lief Uw gebod hoog geprezen,
En houdē dat met een vrolijk gemoed.
Ik moet verschrikt en gans verslagen wezen,
Als ik de oordelen, die Gij Heer', doet,
Bedenk; ik moet mij ontzetten mits dezen.

Hoevelen met hem, zongen deze psalm voor het laatst, ja, hadden voor het laatst hun plaats in de kerk bezet en Gods

Woord aangehoord.

Vaders, moeders en kinderen, zij verlieten het kerkgebouw en nooit zouden zij het meer binnentreden. Voor het laatst nam die avond ook de oude voorganger Leendert Johannes Potappel zijn plaats in. 's Middags nog was hij de gemeente voorgegaan met het lezen van een catechismuspreek van Justus Vermeer over Zondag 4. Wie kende deze waardige voorganger niet? Van klein tot groot op het dorp wist men wie die man was in zijn eenvoudige verschijning. Zo ging hij met iedereen om, eenvoudig was een kenmerk van hem, zowel in zijn wandel als in zijn omgang. Van hem was het bekend, dat hij een kind Gods was, met een aanklevend leven aan de troon des hemels.

Hoe had hij zijn gehele leven gewaarschuwd tegen de zonde en vermaand tot bekering, daar God eenmaal komen zou met Zijn oordelen. En nu was het oordeel waar hij voor gevreesd had, maar waarvan hijzelf niet wist hoe het zou zijn, nabij. God zou het nu uitvoeren. Zesenvertig jaren had Potappel de gemeente voorgegaan. Een geslacht had hij zien gaan en een ander was aan zijn voeten opgegroeid, dat elke rustdag zijn stem vernam. Hij verkondigde het volk Gods Woord. Nu was zijn werk hier ten einde en moest hij met velen van zijn gemeente in de golven omkomen. Hoewel zijn woning door het water werd omgeworpen, was hem echter een huis bij God bereid, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.

Wat geen mensenkind in de gedachten kwam, zou gebeuren. Het zou gezien worden dat de Heere in de hoogte geweldiger is dan het bruisen van grote wateren, dan de geweldige baren der zee (Psalm 93:4).

3. Tot die dag

Het was maandagmorgen en de arbeid die op zondag had stilgelegen, riep weer. Hoewel het nog midden in de winter was en het werk op de akker nog niet beginnen kon, bracht de laatste week van januari toch een paar dagen, die al aan het voorjaar deden denken. De zon steeg elke dag hoger aan de hemel, waardoor de dagen langer werden. Al ging het haast onmerkbaar, toch was aan alles te zien, dat we het voorjaar tegemoet gingen.

Voorlopig was men nog wel tot rust gedwongen, maar op het platteland had ieder zo zijn kleine bezigheden. Was er geen vee te verzorgen, dan was er altijd wel iets te doen aan de voorraad akkerprodukten, zowel van de vorige oogst, als die weer aan de vruchtbare grond zouden worden toevertrouwd, in de hoop op een veelvoudige opbrengst.

Zo ging de week, na die gedenkwaardige zondag 25 januari, voorbij. Het rustige winterweer van de laatste week veranderde plotseling in de vroege morgen van zaterdag 31 januari. De met wilde rukken opstekende wind wakkerde in de loop van de dag aan tot zware storm. 's Middags, met hoog water, waren de gewone gevolgen bij zulk weer al te zien. Vanuit de Noordzee werd het opgestuwde water de Oosterschelde ingedreven en kwam het tot meer dan normale hoogte en zoals dan altijd gebeurde, kwam het water op de havenkade. Op zichzelf werd dit niet als iets verontrustends beschouwd, dit kwam in de wintermaanden meer dan eens voor. Dan groepten de mensen bij de haven samen en natuurlijk was het hoog water het onderwerp van de gesprekken. Oudere mensen deden verhalen van vroeger, toen het water tussen de huizen door, over de Molendijk, de polder inliep. Later, in 1867, was het zogenaamde nieuwe dijkje gelegd, waardoor dit sindsdien niet meer voorkwam.

De een had dit meegemaakt met storm en een ander weer wat anders. Vooral de hoge waterstand van 1906 werd opgehaald,

toer het water zo hoog kwam, dat men met een roeiboot over de Stoofdijk voer. Ook de beruchte septemberstorm van 1911 lag bij velen nog vers in het geheugen. Toen verkeerde een aantal dorpelingen op zee bij het lossen van basaltsteen in groot levensgevaar.

Maar daar bleef het bij, dijkdoorbraken, waarbij mensenlevens te betreuren waren, hadden zelfs de oudsten hier niet meege maakt. Ook nu werd daar niet aan gedacht, dat was nog nooit gebeurd, de dijken waren hoog en sterk, die zouden het wel houden, zo was de heersende gedachte. De tijd van hoogwater was bekend en nauwlettend werd erop toegezien, of het nog niet gevallen was. Maar de storm werd niet minder, hij nam veeleer nog in kracht toe. Toch ging het water zakken. De een na de ander zocht zijn woning op en omdat de avond viel, bleven de meeste mensen bij de behaaglijke warmte van de kachel. Hoe meer de nacht naderde, hoe erger de storm werd; de wind nam toe tot orkaankracht. Hij bulderde over zee en land, rukte dakpannen en schoorstenen omver en het water werd opgestuwd tot ongekende hoogte.

Slechts enkelen, die in de late avond huiswaarts keerden, zagen het water in de haven ongewoon hoog. Het was de tijd dat het laag water moest zijn, maar de door de storm opgezweepte golven sloegen met geweld op de kade. Dat gaf toch wel te denken. En het dorp, hoe stond het er mee?

Zo werd het nacht, een nacht, waarin zulke vreselijke dingen zouden gebeuren. Tot die dag dat de zondvloed kwam!

4. In angst en nood

Hoorden de mensen de orkaan niet bulderen, waardoor alles in beroering gebracht werd? Hier en daar brandde in de woningen nog licht. De mensen die op bed lagen, bleven wakker door het geraas van de storm. Met angst en beven hoorde men aan hoe alles omver geworpen dreigde te worden; de huizen stonden te waggelen.

Hoe zou men slapen, bij zulk een tormentatie van de elementen? Maar nog dachten de meeste mensen niet aan hoog water, het zou immers de andere morgen rond vier uur pas vloed zijn? Daarom was er ook bijna niemand op straat te zien. Wat er te doen? Het gevaar was niet denkbeeldig om door afgewaaide dakpannen getroffen te worden.

Alleen in de nabijheid van de haven was het dreigende gevaar te zien.

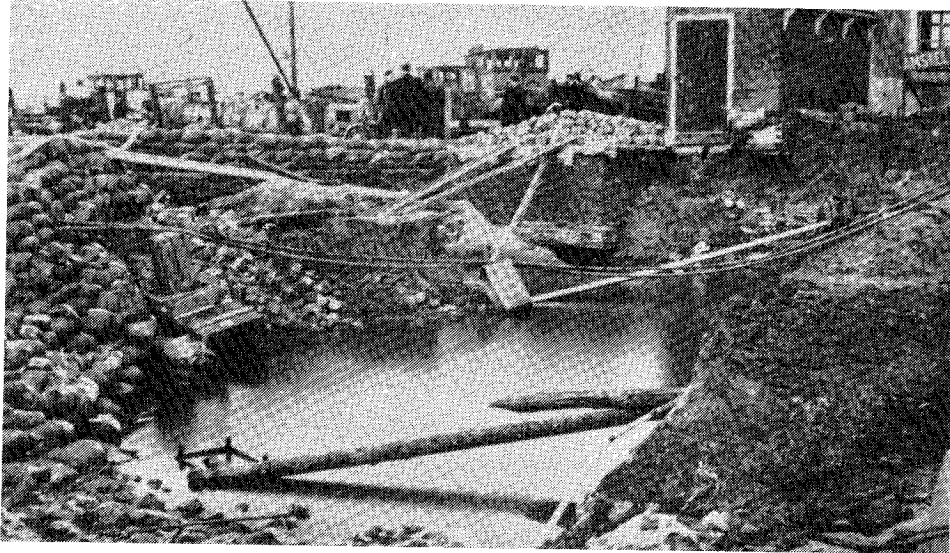
Enige mannen brachten daar de vloedplanken op hun plaats. Er werd niet veel gesproken, des te meer gedacht. Vol vrees vroeg een ieder zich af, wat dat worden moest. Het duurde nog uren, voordat de eb zou intreden en al maar hoger steeg het water. Machteloos moest men het aanzien. Niets toch vermag de mens tegen de door de Almachtige in beroering gebrachte elementen. Langzamerhand kwamen er meer mensen aan de haven en weinig woorden waren er nodig om de ernst van de toestand te vernemen. Toch was het grootste deel van de dorpelingen nog onkundig van het haastig nabijkomend gevaar. Maar waarom dan niet gewaarschuwd in zulk een grote nood? Ach, men stond als verplet; de weinige mannen met verschrikte gezichten, ze wisten niet wat te doen. In hun verbeelding werd het gehele dorp onder de golven bedolven. Toch kon er nog een wonder gebeuren, zo hoopte men.

Plotseling, als wilde het de donderende orkaan overstemmen, klonk daar van de toren het angstig geloei van de brandweersirene. Wie nog op zijn bed lag, was in een ogenblik op straat, om te vernemen waar de brand was. Velen wisten echter

Veerweg, met links de havendijk, waar de eerste doorbraak naar de Margarethapolder plaatsvond.

Doorbraak Haven-Julianastraat.

niet, dat het alarmerend geloei niet brandgevaar gold, maar het tegengestelde: gevaar van water!

Niemand wist, dat op hetzelfde moment de kolkende golven reeds over de dijken sloegen, even later alom dood en verderf brengend. Ja, er waren zelfs mensen die enigszins gerustgesteld waren toen ze hoorden dat er geen brand was; hoog water was het wel meer geweest. Evenwel, dat zou niet lang duren. Spoedig wist iedereen, dat het water onrustbarend snel bleef stijgen. Met eigen ogen wilden de mensen het zien en vol schrik zagen ze het water uit de haven over de Stoofdijk vloeien. Nee, daar was geen redden aan, wat hielp het, al werden er tientallen zandzakken tegen de vloedplanken gegooid, even later werden ze door de stroom meegesleurd.

Wat te beginnen? Niemand die het wist. Een panische angst greep de mensen aan. Hoe kon het ook anders in zo'n beroering van hemel en aarde? Angstaanjagend gierde de storm en daartussen klonk het akelig geloei van de sirene.

In deze toestand werd alleen aan eigen behoud gedacht. Reeds gingen mensen uit de lagere gedeelten van het dorp een hoger gelegen plaats opzoeken bij familie en kennissen. Sommigen sjouwden haastig hun huisraad op zolders, terwijl anderen sprakeloos toezagen, als door een verlamming getroffen. De ontsteltenis was onbeschrijflijk, hier klonk het geluid van wilde angstkreten en schreiende kinderen, daar het klaaglijk geloei van vee, dat vliegensvlug uit de warme stallen de dijken werd opgedreven. En achter allen was de dreigende verdrinkingsdood! De smalle havendijk aan de oostkant was de eerste dijk die door de kolkende golven werd weggesleurd. Met ontzettende kracht golfde het water in de zoveel lager liggende Margarethapolder en het duurde slechts enkele minuten of het water stond op gelijke hoogte met het zeewater. Het was een wonder, dat geen van de bewoners in dit dorpsgedeelte verdronk. De meesten hadden op het laatste moment hun woningen verlaten, sommigen echter om op een andere plaats een graf in de golven te vinden.

Door het ondervloeien van deze polder kwam het water de huizen op de Stoofdijk binnen, zich een weg banend tussen de openingen van de dijkwoningen, zodat ook hier de bewoners